

Arbeid als zwakste schakel

Vaste werkzaamheden vragen tussen twee en zeven uur per duizend kilo melk

De arbeidsreserve op melkveebedrijven is uitgeput. Efficiënter werken luidt de uitdaging. Er liggen kansen voor de melkrobot. Vooral voor veehouders die aan personeel denken is de arbeidsefficiëntie van economisch belang.

Het eerste advies in de strijd tegen een hoge arbeidsdruk is het registreren van het aantal gemaakte uren. Zo'n 60 veehouders deden dat het afgelopen najaar. De uitkomsten geven een concreet beeld van de toegenomen arbeidsdruk. Zo'n 83 uur per week wordt er gemiddeld gewerkt op een melkveebedrijf met 800.000 kilo melk. Hiervan is zo'n 59 uur per week nodig voor het verzorgen van het vee, melken, voeren en de opfok van jongvee.

Jeanet Brandsma van Wageningen UR is projectregisseur van een door veehouders zelf opgezette studiegroep (zie kader) in Noordoost-Groningen die zich op de arbeidsproductiviteit stort. 'Grofweg zo'n 75 procent van de tijd zijn veehouders bezig met vaste taken op het bedrijf.' Melken neemt het grootste deel van de tijd in beslag, gevolgd door voeren en de veeverzorging. Het betekent alleen al voor de vaste werkzaamheden zo'n 3000 uur per jaar.'

De studiegroep van Brandsma molk gemiddeld zo'n één miljoen kilo melk. De totaal benodigde arbeidsuren bedroegen 111 per week met een variatie tussen 54 tot 166. 'De hoofdondernehmer maakte per week gemiddeld 67 uur (zo'n 3500 uur per jaar) en dat varieerde van 50 tot 85 uur.' Ter vergelijking: de CAO van

Arbeidsdiscussie op initiatief melkveehouders

De twee Groningse veehouders Wout Huijzer en Jans Boerma zijn aanjager geweest van de studiegroepen die zich hebben gestort op arbeid. Zij klopten aan bij Wageningen UR met vragen rondom de knellende arbeid. Ze formeerden een studiegroep met zes andere veehouders uit Noordoost-Groningen. Gelijktijdig dook ook de studiegroep 'Samen sterk voor een

stevige strategie' in de materie. Hierin zitten 21 melkveehouders uit Zuid-Friesland, Noordwest-Overijssel en Noordoost-Gelderland. In het kader van het project 'Netwerken in de veehouderij' zijn er vier studiegroepen actief op het gebied van arbeidsproductiviteit en drie daarvan krijgen dit jaar een vervolg.

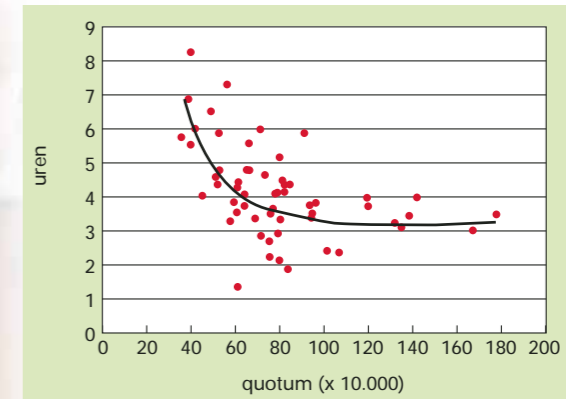
werknemers gaat gemiddeld uit van 1700 arbeidsuren per jaar.

Groot is efficiënter

De bereidheid om over arbeid te praten is enorm groot, weet ook Jelle Zijlstra van de Animal Sciences Group. 'Een aantal jaren geleden werd gedacht dat als je 70 koeien hebt je er ook wel 80 kunt houden. Nu ervaren veehouders dat de arbeidsreserve op is. Ouders stappen uit het bedrijf en partners werken buiten de deur. Wie de ambitie heeft hard te groeien loopt de kans privé vast te lopen.'

Zijlstra begeleidt ook één van de studiegroepen die zich richt op de arbeidsproductiviteit. De bestede

uren die in kaart werden gebracht zijn omgerekend per 1000 kilo melk. Het verschil tussen de bedrijven was groot, vooral ook omdat de ene melkveehouder werk uitbesteedt aan de loonwerker terwijl een ander juist veel in eigen beheer doet. Voor een eerlijke vergelijking zijn de vaste dagelijkse werkzaamheden op melkveebedrijven vergeleken, dat wil zeggen melken, voeren, veeverzorging, gezondheid en de opfok van jongvee. Tussen de 2 en 7 uren besteden veehouders hier per 1000 kilo melk per jaar aan. Ook hierbij signaleerden de begeleiders een groot verschil. Vooral bij bedrijven tot zo'n 800.000 kilo melk is de variatie groot. Er zijn ook boeren met 400.000 kilo melk die in arbeid aan het plafond zitten, geeft

Figuur 1 – Aantal uren dagelijkse werkzaamheden op melkveebedrijven per jaar per 1000 kilo melkquotum

Brandsma aan. 'Omdat hun gebouwen bijvoorbeeld minder efficiënt zijn ingericht.'

Bedrijven groter dan één miljoen kilo hebben al meer de nadruk gelegd op arbeidsefficiëntie. Op de grotere bedrijven spenderen veehouders zo'n 4 uur per 1000 kilo melk aan de dagelijkse werkzaamheden. Melken neemt hiervan 2 uur in beslag, licht Zijlstra toe. 'Als je over traditioneel melken praat tenminste. Robotmelkers scoren hier 0,5 uur en dat levert dus een flinke arbeidsbesparing op. Voor het automatisch melksysteem ligt hier een doorbraakmogelijkheid.' Overigens geeft de onderzoeker aan dat bij een schaalvergroting een hogere arbeidseffici-

Arbeid gekoppeld aan economie

Wat levert een gewerkt uur nu eigenlijk op? Zelfstandig adviseur Menno Kamminga heeft een kengetal ontwikkeld waarmee ondernemers investeringsbeslissingen kunnen nemen: het arbeidsrendement per uur. 'Door aan te geven wat de verdiensten per uur zijn, kun je uitrekenen of bepaalde investeringen uit kunnen.'

Elk bedrijf heeft een eigen arbeidsrendement. Kamminga neemt hiervoor het bruto-overschot (hiervan moeten rente, aflossing, vervangingsinvesteringen en privé-uitga-

ven nog betaald worden) en deelt het door de hoeveelheid gewerkte uren. 'Het is een getal waarmee bedrijven te vergelijken zijn.'

Alle uren moeten meegerekend worden, ook die van de familie. 'De variatie lag tussen 21 en 44 euro per uur. 'Bij de aanschaf van een nieuwe melkstal kun je bijvoorbeeld aangeven dat het op jaarbasis 750 uren arbeid bespaart, maar daarmee verandert ook het bruto-overschot. Hieruit rolt wel weer een arbeidsrendement en dan kun je nagaan of zo'n investering wat opbrengt.'

Goffe Jensma: 'Beperk vast werk'

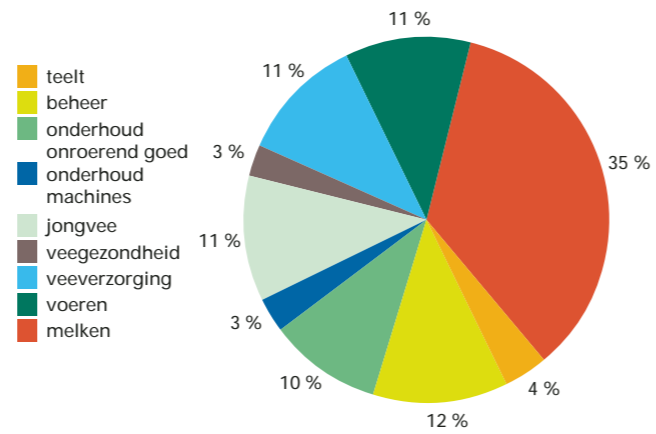
Goffe Jensma: 'Mijn wekker gaat 's morgens om kwart over vijf, dat is wel vroeg, maar zo loopt mijn planning niet vast als het eens tegenzit'

Melkveehouder Goffe Jensma uit Uithuizermeeden verzorgt 85 melkkoeien in zijn eentje, doet het maaien en schudden op het 50 hectare grote bedrijf zelf en maakt zo'n 56 uur in de week. 'Ik vind dat ik genoeg uren maak, maar de arbeidsdruk is niet te hoog.'

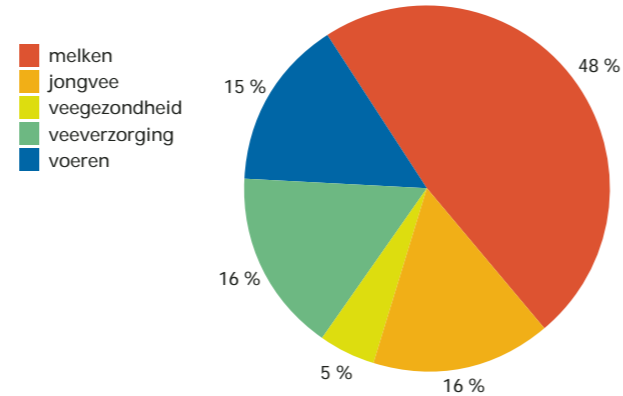
Toch was ook Jensma meteen te porren voor de studieclub over arbeidsproductiviteit. 'Vooral voor de bedrijfsontwikkeling in de toekomst, je komt toch een keer in de knel.' Het quotum van 750.000 kilo melk wil de Groninger de komende jaren nog uitbreiden met zo'n 100.000 kilo. 'Ik kan op mijn bedrijf nog makkelijk tien koeien meer melken en dat kost niet veel extra tijd. Bij meer groei loop ik tegen de beperking van huisvesting aan.'

Het efficiënt werken zit vooral in een hoge capaciteit. Melken kan de veehouder in zijn draaimelkstal in maximaal vijf kwartier. Voor de voederwinning heeft Jensma een maaier met een werkbreedte van 5 meter en een schudder van 8,5 meter. 'Ik ben wel redelijk gemechaniseerd en

het werk is dan ook zo gebeurd. Als je op jaarbasis kijkt stellen die uren niet zoveel voor.' Hij noemt ook de quad als tijdbesparende investering. 'Bij het ophalen van de koeien en voor controlewerkzaamheden scheelt dat zo een kwartier per dag.' Het registreren van de arbeidsuren heeft voor Jensma inzichtelijk gemaakt dat hij veel hecht aan flexibiliteit. Maximaal de helft van de tijd besteden aan de dagelijkse klussen zoals melken en voeren, dat is de doelstelling van Jensma. 'Dat vaste werk mag niet te veel beslag leggen op je dag, anders blijft er geen tijd over voor andere zaken.' Zijn advies aan collega's: 'Kijk eerst eens wat grote tijdvreter zijn en kijk ook naar de organisatie in het werk. Mijn wekker gaat 's morgens om kwart over vijf, dat is wel vroeg, maar zo loopt mijn planning niet vast als het eens tegenzit. En bij het ontbijt heb ik zo een rustig uurtje, mét de kinderen.' Bovendien kan hij zich overdag makkelijk vrijmaken voor bestuurswerk. 'Er is toch wel meer in het leven dan alleen werken.'

Figuur 2 – Gemiddelde tijdsbesteding per onderdeel

Figuur 3 – Tijdsbesteding van vaste werkzaamheden

ëntie gemakkelijk te realiseren is met melken dan bij voeren. 'Er zijn veel verschillende voermethoden, maar het lijkt er nog niet op dat met het toenemen van de schaal grootte hier ook veel efficiëntie is behaald.'

Keuzen maken

Alleen al door het invullen van de papieren bleken de veehouders na te denken over de vraag hoe het werk efficiënter kan. Brandsma noemt een aantal tips uit haar studiegroep: looplijnen verkorten en een strak werkschema hanteren bijvoorbeeld. Voor een andere veehouder leverde een mestschuif een tijdsbesparing op van een half uur per dag. Brandsma noemt ook langetermijnoplossingen. 'Streef naar gezond vee; zij geven veel werkplezier en maken de veeverzorging eenvoudiger.'

Lagere arbeidsdruk kan ook worden bereikt door eens per dag het melken over te laten aan een medewerker. Bij het aantrekken van vreemd personeel is volgens Zijlstra de noodzaak van arbeidsefficiëntie nog veel groter. 'De medewerker moet wel financieel rendement opleveren anders heeft de groei naar een groot bedrijf economisch geen zin. Dan kun je als veehouder beter besluiten een eenmansbedrijf te blijven met 7 ton melk, want bij die omvang zit toch het omslagpunt voor het wel of het niet aannemen van vreemd personeel.'

In de jaren zeventig was arbeid ook een probleem, geeft Menno Kamminga van PPP-Agro-Advies aan. Door de vervanging van grupstallen door ligboxenstallen is die beperking toen weggenomen. 'Nu lijkt arbeid opnieuw een beperking voor verdere schaalvergroting. Nu zoeken we naar bedrijfseconomische oplossingen. De keuze is: wat moet ik, wat mag ik en wat wil ik? Stippel een plan uit en ga volgens die opzet te werk.'

Alice Bootj